

PÄÄKIRJOITUS

Riku Kauhanen

Kotikoneella arkistomassojen äärelle

digitalisaatio, historian tutkimus, informaatioteknologia

Teemanumeron vieraileva päätoimittaja on FM Riku Kauhanen, tohtorikoulutettava Turun yliopiston arkeologian oppiaineessa, rpkauh@utu.fi

Yhtenä yliopisto-opintojeni ensimmäisistä vuosista osallistuin Suomen keskiajan arkeologian seuran SKASin seminaariin Hämeenlinnassa. Tapaamisessa Kansallisarkiston István Kecskeméti esitteli viimeaikaisia digitointihankkeita, joiden myötä osoitteesta digi.narc.fi löytyivät muun muassa Suomen sotien 1939–1945 sotapäiväkirjat. Nykyisin jo käytöstä poistunut osoite tuli erittäin tutuksi ja sitä kautta löytyvästä digitoidusta arkistoaineistosta oli hyötyä lukuisissa tutkimusprojekteissa.

Toisinaan tarkistin alkuperäisdokumenteista lehtijutuissa tai muistelmassa esiintyviä erikoisia mainintoja. Välistä kertomus osoittautui todeksi, silloin tällöin laajempi vertailu osoitti muistelman sepitteeksi, ja aina välillä totuuspohja oli jotain siltä väliltä. Laaja, parilla haulla verkosta löytyvä aineisto on tutkijalle monin tavoin arvokasta. Se säästää aikaa ja vaivaa, joista ensimmäinen loppuu aina kesken, ja jälkimmäistä universumi kehittää tutkijan päänmenoksi parhaansa mukaan.

Joitakin vuosia sitten apurahamyöntöjä syynätessäni saatoin olla yhteen myönteiseen päätökseen erittäin tyytyväinen, sillä silloisen tutkimukseni kannalta äärimmäisen tärkeä primaariaineisto oli saanut suuren apurahan digitointia varten. Useampivuotinen tutkimukseni oli vasta alkutekijöissään ja apurahat haussa, joten päätin, että minun ei kannata rääkätä istumalihaksia pöydän äärellä tämän aineiston parissa vaan odotan, kunnes ne ilmestyvät verkkoon helposti haettavassa ja selailtavassa muodossa. Loistava suunnitelmani epäonnistui. En ole tähän päiväänkään saakka kuullut tuon digitointiprojektin tuloksista, verkkoaineistoja en ole ahkerasta etsinnästä huolimatta löytänyt ja vietin lopulta tutkimuksen ollessa loppusuoralla monta päivää mikrofilmilukulaitteen ääressä.

Jälkimmäinen tapaus opetti, että tie digitointiin myönnetystä apurahasta aineiston ilmestymiseen asiakaskäyttöön on pitkä ja mutkikas – eikä sitä ehkä koskaan edes käydä loppuun. Kansallisarkiston sotapäiväkirjat nopeassa tahdissa digitoinut hanke oli poikkeus, ja kun rahoituksen käyttöön liittyvän aikarajan takia piti priorisoida, minun ja muita sotahistoriaa tutkivien onneksi paljon käytetyt sotapäiväkirjat kuuluivat näihin tärkeimmiksi katsottuihin aineistoihin. Kecskeméti mainitsi seminaarissa, että samalla alkuperäiset aineistot säästyvät mekaaniselta kulumiselta, mikä on varteenotettava seikka digitointipäätöksiä tehdessä.

Näiden pohdiskelujen pohjalta ryhdyin suunnittelemaan Ennen ja Nytiin teemanumeroa *Historiallisia tietokantoja verkossa*. Toimituksen tiedossa oli monia tutkimushankkeita ja henkilöitä, jotka olivat

perehtyneet asiaan. Olin yhteydessä eri henkilöihin aikomukseni saada mahdollisimman monia näkökulmia asiaan. Ilahduttavan monet vastasivat myönteisesti pyyntöni saada katsaustyyppinen artikkeli hankkeiden etenemisestä ja alustavista tuloksista. Kiitos kaikille kirjoittaneille vielä kerran!

Monessa artikkelissa toistui sana ”haaste” tai ”haastava”. Digitointiprojektin voi pilata monilla tavoin, jos haasteita ei tiedosta jo alkuvaiheessa, vaan olettaa asioiden ratkeavat itsestään. Aineiston keruu, sen saattaminen sähköiseen muotoon, metatiedon syöttäminen, tietojen tarkastaminen, käyttöliittymän kehittäminen ja lopulta palvelun pitkäikäisyyden takaaminen ovat vain muutamia esimerkkejä lukuisista kompastuskivistä laajoja historiallisia aineistoja digitoidessa. Olen lopettanut joidenkin tietokantojen käytön tyystin, koska käyttöliittymä on ollut surkea ja hakutulokset olivat joko nolla tai 150 000 tulosta. Toisten kohdalla taas olen saanut vaikutelman, että IT-insinöörit olivat pika-ajaneet aineiston tietokantaan ja olettaneet, että asiakkaat tekevät viimeistelyä heidän puolestaan ilmaiseksi seuraavien vuosikymmenien ajan.

Artikkeleita lukiessani minulle avautui valtavasti uusia näköaloja digitoinnin ja sähköisten aineistojen käyttöön. Ilmiö ei pelkästään saata valtavia aineistomassoja tutkijoiden ulottuville, vaan digitoinnin ja tietokantojen avulla voi kehittää kokonaan uusia tutkimuskysymyksiä ja metodeja. Arkistojen oltua koronavuosina suljettuna tai rajoitetusti auki joukkoistetut digitointihankkeet ovat tarjonneet paitsi turvallisesti kotoa tutkittavaa aineistoa, myös mielekästä tekemistä monille.

Nyt julkaistavista artikkeleista on toivottavasti apua sellaisille, jotka suunnittelevat digitointihankkeita ja haluavat tietää, mitä edellytyksiä onnistuneella digitointihankkeella on oltava. Samalla artikkelit antavat osvüttää siitä, mitä aineistoja on tulossa tutkijoiden ja muiden historiasta kiinnostuneiden käyttöön ja ylipäättään millaisiin tutkimuskysymyksiin lähiaikoina pääsee vastaamaan digitoidun aineiston avulla. Uusia, kiehtovia näköaloja menneisyyteen avautuu jatkuvasti.